

Р Е Ц Е Н З И Я

относно: конкурс за професор по
3.6 право (наказателно право)
обявен от СУ „Св.Климент Охридски“
ДВ,бр.41 от 2012 г.

кандидат: доц.Борис Владимиров Велчев,
доктор по право

рецензент: проф.Лазар Георгиев Груев
доктор по право

Единствен кандидат в конкурса за професор по наказателно право в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ е доц. Борис Велчев, доктор по право.

Кандидатът познавам лично от много години и също от неговите трудове. Още като студент в Юридическия факултет на Софийския университет Борис Велчев се отличаваше с пъргав ум, особено бърза реакция при обсъждане проблемите на конкретен казус или по-общ въпрос на наказателното право, с подчертано отношение към тази дисциплина, с кураж да изложи собствено виждане, което макар и понякога да се отличаваше от общоприетото, винаги бе добре мотивирано и защитено от професионална гледна точка. Тези качества, както и трудолюбието и последователността му помогнаха в последвалата академична кариера.

След завършване на висшето си образование с отличен успех през 1986 г. една година той специализира

международно наказателно право в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“. Сега това звучи едва ли не тривиално, но тогава беше изключително новаторско, не съвсем традиционно и дори необичайно. Тази специализация се оказа ключова за по-нататъшното му развитие. Оказа се в годините, че дисциплината международно наказателно право следва да се превърне в неотменим елемент от обучението на студентите юристи и заедно с европейското наказателно право да изгражда у младите колеги стабилна основа, без която съвременният юрист в глобализиращия се свят, не би могъл в пълен обем да разбере и съответно приложи на практика знанията си относно националната правна система, като част от правните системи на общността от свободни и демократични държави. В началото Борис Велчев работеше съвместно и черпеше от богатия опит на проф. Димитър Михайлов, а впоследствие – и понастоящем – той чете самостоятелни курсове по международно наказателно право както в СУ „Св. Климент Охридски“, така и във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“. В двата факултета той е чел и чете лекции и по наказателно право. Като преподавател доц. Борис Велчев е безспорен авторитет, увлекателен лектор, прецизен и справедлив екзаминатор. Студентите харесват и с интерес посещават неговите лекции защото те са поднесени прецизно, с висок професионализъм и същевременно са увлекателни, на достъпен език и поради това – запомнящи се.

През 2006 г. Борис Велчев беше избран за главен прокурор на Република България. Огромната отговорност и натовареност на този пост обаче не го отдели от научните занимания и преподаването. И слава Богу! През този период той написа едни от интересните си съчинения, при това, в широк диапазон както от общата, така и от особената част на

наказателното право и продължи да чете лекции. Всъщност, няма по-щастливо съчетание един преподавател да е същевременно и паралелно винаги с ръка на пулса на практиката. Тя обогатява и „оцветява“ преподаването и обратното – необходимостта от периодично актуализиране на лекциите провокира мисълта и дава идеи за практическото приложение на изводите, достигнати при научните занимания.

II.

1. Доц. Борис Велчев представя в приложен към документацията списък всички свои научни трудове публикувани след хабилитацията му през 2002 г., общо 9 на брой. Логично е те именно да бъдат предмет на настоящата рецензия, доколкото останалите са били предмет на преценка при избора на кандидата за доцент. Трудовете, указани по-горе, не са част от дисертацията му, нито от хабилитационния труд.

2. Представените в конкурса трудове съдържат много нови научни постановки, обогатяват съществуващите знания в областта на наказателното право и в по-голямата си част улесняват съдебната практика и обновлението на законодателството в тази област. Направените в тях изводи почиват на задълбочен и критичен анализ както на действащата нормативна уредба, така и на използваната научна литература. След избора му за доцент научните интереси на кандидата са насочени към едни от най-актуалните, сложни и често – дискуссионни въпроси на наказателното право, както от общата, така и от особената му част. Някои от тях засягат фундаментални и дори

интердисциплинарни въпроси като: за необходимостта от конституционно ограничение на правото на парламента да криминализира; за дефицита на държавност и кухия правов ред; за изключващите наказуемостта основания и противодействието на организираната престъпност; други са задълбочен и конкретен анализ на отделни състави на престъпления с подчертано актуално значение, като: за приложното поле на чл. 282 от НК, за състава на престъплението по чл. 339а от НК; за състава на престъплението по чл. 208 от НК и др.

Това общо описание на представените трудове, което далеч не е изчерпателно, показва по категоричен начин, че доц. Борис Велчев има разностранни научни интереси, анализира в своите произведения актуални и важни за наказателното право въпроси, при това както по-общи, така и свързани с особената част. Същевременно разработва и редица особено интересни, понякога спорни, но винаги с важно практическо значение проблеми, надхвърлящи рамката на наказателното право. Видно е, че неговата научна продукция като цяло не е "фиксирана" в определен проблем или ограничена само до отделна част на наказателното право. Някои от съчиненията поставят основни, принципни, по-общи въпроси; други са посветени на важни, дори бих ги нарекъл "вечни" въпроси; трети – на актуални, породени от измененията в закона отделни проблеми; докато останалите анализират изключително деликатни въпроси на материя, сама по себе си твърде динамична в съвременните условия.

3. Представеният в конкурса хабилитационен труд "Проблеми на наказателната политика в Република България", изд. Сиела, С., 2012 г. е достойна за професор монография, впечатляваща с широтата на видяните и анализирани проблеми,

със своя професионализъм и което е важно да се подчертае – с категоричната, уверена и същевременно балансирана позиция по фундаментални въпроси на наказателната политика. Трудът представлява задълбочено и първото цялостно изследване на тази проблематика у нас. Той е съществен принос по проблеми от изключително значение за наказателното право и същевременно надхвърля неговите рамки без обаче да напуска фундамента и гледната точка на поставянето и разглеждането на отделните проблеми, именно през призмата на тази дисциплина. Работата има без никакво съмнение качествата на дисертация за даване на научна степен „доктор на науките“ и в този смисъл отговаря на изискванията за получаване на званието „професор“. Трудът съдържа важни и принципни постановки, които са добре формулирани и обосновани.

Основното достойнство на труда е логическата последователност на изложението през което авторът умело „води“ читателя, категоричността при анализа и отстояването на основополагащи, принципни положения, които следва да са неотменима част (да са в основата) на всяка модерна наказателна политика на всяка модерна и демократична държава в съвременния свят. „Наказателната политика няма смисъл ако не генерира устойчива справедливост“ пише Борис Велчев още в началото на своя труд (с. 15). „Всъщност – продължава той (с.19) – истинската цел на наказателната политика е да ограничи възможностите за извършване на престъпления. Тя трябва да осигури реда, в широкия смисъл на тази дума.“ Ето защо винаги трябва да се помни, че идеята за наказателна политика не е просто и единствено мерки за борба с престъпността (т.е. по отношение на вече извършеното), а е комплекс от идеи, законодателни

разрешения, структуриране на институции и запълване със съдържание на дейността им, стъпки и дейности с комплексен характер, изискващи обединените усилия и взаимодействие на различни органи, както и отговорност на всички власти. Тази идея е добре осмислена и последователно отразена в книгата и авторът не отстъпва от нея дори при разглеждането на някои, на пръв поглед по-маловажни въпроси. И трябва да бъде поздравен за тази си позиция, защитена по достоен научен начин в творбата. Защото разглеждането на другите въпроси, като например „кой провежда наказателната политика?“ (с.94-124); „криминализацията като основа на наказателната политика“ (с. 125 - 158“; за контролната система и смисъла на общия надзор (с.181-196)и т.н., винаги, по естествен начин, е съчетано с основополагащата идея именно за справедливост, за да се отговори на въпроса „дали е осмислена политика, основана на изискванията на справедливостта“ (с.10). Тази идея на автора, която, повтарям, заслужава най-висока оценка, е в основата на труда и това именно го прави не само актуален сега, на момента, но му придава характер на съчинение, което ще трябва да е настолна книга на юристите и политиците и за в бъдеще, защото и за мен идеята за изграждане на национална представа за справедливост трябва да е основна, неизменна характеристика на усилията на законодателя, както и на правоохранителните и правораздавателни органи в ежедневната им работа, вкл. и при изработването, осмислянето и реализирането на националната наказателна политика.

Разбира се, в книгата се съдържат и редица конкретни приносни моменти, най-съществените от които могат да бъдат очертани накратко по следния начин:

- При разглеждането на досега приеманите, а и на действащата Концепция за наказателна политика авторът не се ограничава до подробен анализ на текстовете или заложените в тях идеи, а ползва този анализ за да предложи сам, при това изключително мотивирано, своята гледна точка. Като принос следва да се оцени изложението относно визията на Борис Велчев относно принципите на една модерна наказателна политика – подробно изложени, добре аргументирани и без съмнение добре структурирани в изложението (с. 35-41).

- Определянето на ролята на една Концепция – да определи правилата и очертае насоките, поради което е необходимо да бъде приета от Народното събрание (с. 53) и съотношението ѝ с наказателната политика, включваща всички конкретни мерки, които авторът, без претенции за изчерпателност посочва (с. 54-56).

- Използваният комплексен подход при изследването на социално-правните явления: разбирането, че има ценности, които остават стабилни в една правова държава, независимо от политическата окраска на правителството и парламентарното мнозинство и категоричната позиция на автора, че „основно място сред тях заема защитата правата на човека и свързаното с нея ограничаване на наказателната репресия“ (с. 57); разглеждането на въпросите не само теоретично, но и чрез подкрепящи изложението примери от обществената действителност – за процеса на подмяна на отговорностите (с. 59), условията за работа на някои категории магистрати (с. 61), за контрола върху обществените поръчки и ролята на различни държавни органи (с. 70) и др.

- Изключително точният анализ и свързаният с него извод за необходимостта от възстановяването и развитието на капацитета за провеждане на емпирични криминологични изследвания, предхождащи изготвянето на която и да било стратегия или концепция (с.64), нещо за което професионалистите настояват отдавна, при това напълно справедливо.

- Анализът на организираната престъпност и корупцията, разсъдението, че се касае до „различни правни явления, на които се противодейства по съвсем различен начин“ (с. 66) и свързаните с този анализ конкретни предложения за противодействие.

- Изследването на проблемите на изграждането на правна култура и връзката ѝ с превенцията като предпоставка за успешна наказателна политика (с. 76).

- Пълното и задълбочено изследване на един от подценяваните елементи на наказателната политика, а именно възможностите на гражданите за самозащита и в частност коментарите относно неизбежната отбрана и колективните форми на защита (с. 85-93), като, разбира се, следва да се отбележи, че част от идеите в тази част са най-малкото дискуссионни, но за това по-долу.

- Логически обосноващите разсъждения и изводи относно мястото на прокуратурата, позоваващи се освен на правната традиция и логиката на обществените процеси у нас и на разрешенията, възприети в други страни, особено на партньорите ни от ЕС.

- Изключително удачният анализ, конкретните изводи и предложения, свързани с проблемите на разкриването и разследването на престъпленията и настояването за

необходимостта да се „осъзнае една нова философия на разследването“, като авторът и конкретно посочва нейните три основни параметъра – приближаване дейностите по разкриване и разследване; изключване на необходимостта действията по разкриването, извършени извън процеса, да бъдат вторично обличани в процесуална форма и осъществяването на разследването по специфични случаи от лица с особена професионална подготовка (с. 116)

- Анализът на нормативната уредба (вкл. промяната ѝ), фактическото положение и взаимодействието между отделните служби (ДАНС, ГДБОП и др.), както и предложенията за подобряване на това взаимодействие при ясно очертаване отговорностите на отделните звена – въпрос от изключителна важност за националната сигурност на страната (с. 117-124).

- Добрата обосновка на един от пороците на наказателната ни политика понастоящем – необоснованата криминализация по популистски мотиви (с. 132).

- Предложението за създаването на разпоредби в КРБ, ограничаващи възможностите за безконтролна криминализация и гарантиране пропорционалността на наказанието – придаващи конституционни измерения на принципа *ultima ratio* (с. 154-158) Авторът предлага *de lege ferenda* и конкретни текстове за промяна в основния закон.

- На последно, но не и непременно по значение място следва да бъде отбелязано доброто полиграфическо оформление на труда и отработения стил на изложението, които позволяват то да се чете леко, без напрежение, което пък способства за по-доброто му разбиране и усвояване от читателя.

III.

Към рецензирания труд, което важи впрочем за всяко човешко произведение, могат да бъдат направени и някои критични бележки.

Първата от тях има същевременно характер на препоръка. Ясно е, че ограниченият обем на всяка монография не позволява тя да изчерпи в тяхната пълнота всички въпроси, свързани с разглежданите в нея основни проблеми. Цялостният поглед върху проблемите на наказателната политика, анализът им в съчетание, обсъждането им чрез съпоставяне е необходим, а бих казал и неизбежен подход при така широко формулирана тема. Това обаче би следвало да послужи на автора за в бъдеще да се концентрира върху един или група от проблеми и да ги разгледа в необходимата и възможна при подобен подход дълбочина, защото много от въпросите обсъдени в книгата са „достойни“ за самостоятелно теоретично „обследване“. С други думи комплексното изследване на наказателната политика в рецензирания труд е добре да послужи за анализ на нейни части в бъдещи съчинения, като е добре изборът им да се базира на проучване проблемите на практиката по разбирането и приложението им, за което, без съмнение, авторът има и възможност и потенциал.

В тази връзка ще дам пример с проблематиката относно неизбежната отбрана и предложенията за законодателни промени насочени към „определени житейски опростени хипотези“ (с. 91 и сл.) за да бъде указано на гражданите определено допустимо поведение. Въпросът е изключително сложен, за да е възможно на няколко страници да се предложи толкова радикална промяна в един от „най-класическите“ институти на общата част на НК. Дискусионно в тази връзка е

твърдението на автора, че това ще е „още една гаранция, че законът, а не съдът дава възможностите на гражданите да се защитават“, защото и сега съдът нито дава, нито отнема възможности (те са предвидени в закона), а единствено преценява дали е налице съответствие (пропорционалност) между характера и опасността на нападението и причинените чрез защитата вреди. Ето защо твърдя, че този и подобни въпроси се нуждаят от задълбочено, самостоятелно изследване – като основа и начало за широка, спокойна и професионална дискуссия, едва след което да се мисли за изменения в закона.

На определени места изложението ненужно е натоварено от пространни разсъждения и анализ на конкретни състави от особената част на закона (с. 132 и сл.) като напр. тези по чл. чл. 325а, 325б, които поначало абсолютно верни, не допринасят особено за подчертаване на основните изводи в тази част на изложението (които подкрепям безусловно), а по-скоро „разсейват“ читателя и на моменти има опасност той да загуби основната му нишка.

Направените критични бележки или предложения не влияят ни най-малко на общата изключително положителна оценка на рецензирания труд.

Необходимо е да се отбележи и дебело подчертае, че едно от най-големите достойнства на труда е обстоятелството, че някои от тезите на автора са силно дискуссионни, което аз приемам за положително и очаквам по тях да се развият задълбочени професионални дебати в бъдеще. Тук причислявам въпроси като: възможността наказателният съд не само да постанови наказание, но и да реши въпроса с недействителността на съответната сделка (чл. 220 НК) с. 74; въпросите за специализацията в

правораздаването и в частност наказателното правораздаване (с. 81 и сл.); разширяването на съдебния контрол върху прекратяването на наказателни производства (с. 103) и др. В този смисъл надеждата на автора с този труд да провокира размисъл (с. 258) считам за осъществена.

IV.

В **заключение** убедено смятам, че кандидатът отговаря на критериите и е изпълнил изискванията, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България за получаване на научното звание професор. Като вземам предвид приносните моменти в рецензираните трудове, цялостното богато и задълбочено научно творчество и дългогодишната, ползотворна и с доказани педагогически умения преподавателска дейност на кандидата, си позволявам да препоръчам на уважаваното жури да вземе решение, с което да даде научното звание "професор" по наказателно право на доц. д-р **Борис Владимиров Велчев**.

София, 13.08.2012 г.

Рецензент:

(проф. Л. Груев)